

Peruspalvelujen arviointi 2023

Lukutaitostrategia ja lukemisen edistäminen yleisten
kirjastojen toiminnassa

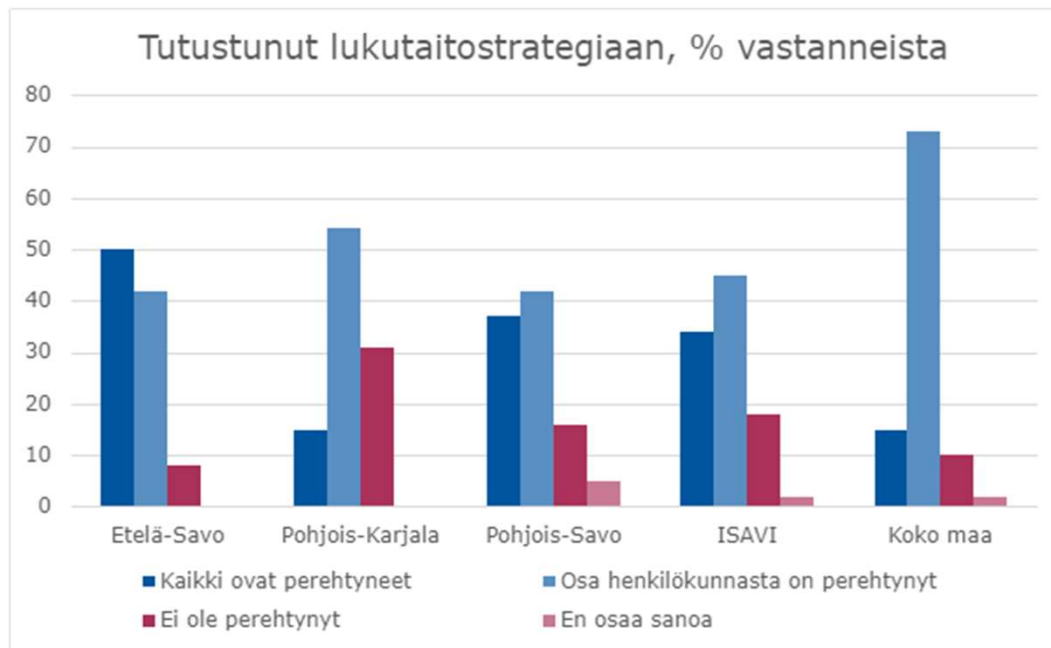
Huomiot Itä-Suomen kirjastojen osalta

Kirjastotoimen ylitarkastaja Virpi Launonen

Keskeiset tulokset valtakunnallisessa arvioinnissa

- Koordinoidun ja johdetun lukutaitoyhteistyön koetaan helpottavan lukutaitotyötä kunnissa. Tällaista **rakenteellista yhteistyötä** ei useimmissa kunnissa kuitenkaan ole.
- Kuntatasolla laadittu **lukutaitostrategia** on harvoissa kunnissa, mutta yleisempiä lukutaitotyön kirjaukset ovat muissa kuntatason suunnitteluasiakirjoissa, esimerkiksi hyvinvointikertomuksessa.
- Kaikissa kirjastoissa ei ole määritelty, mitä kirjastolakiin (1492/2016) perustuva lukutaitotyö on ja mitkä ovat sen tavoitteet eli toivotut vaikutukset. Osin tämän vuoksi kirjastojen on vaikea tuoda esiin osaamistaan ja työtään lukutaitotyön kokonaisuudessa kunnassa. **Kokonaisnäkemys lukutaitotyön tavoitteista** on usein kirjastokeskeinen, jolloin myös tavoitteiden saavuttaminen arvioidaan kirjaston näkökulmasta, ei asiakkaan.
- Kirjastojen **henkilökunnan riittävyys** lukutaitotyöhön on heikentynyt vuoden 2021 peruspalveluarviointiin verrattuna.
- **Valtakunnallinen lukutaitostrategia 2030** ei ole kaikissa kirjastoissa toimintaa ohjaava asiakirja, mutta suurimmassa osassa kirjastoja siihen on perehdytty.
- Lukutaitotyötä kohdennetaan ensisijaisesti alle kouluikäisiin ja alakouluikäisiin lapsiin. Kirjastoissa ei välttämättä osata tunnistaa eniten **lukutaidon tukea tarvitsevia**.

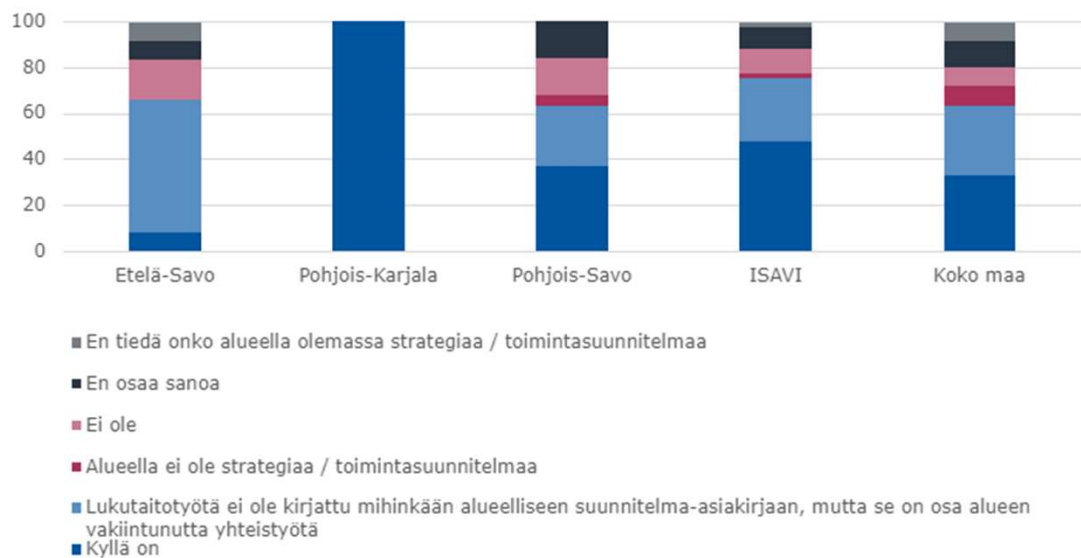
Valtakunnallinen strategia

- Enemmän kuntia, joissa kaikki tutustunut, samoin enemmän kuntia, joissa kukaan ei tutustunut
- Polarisoituu enemmän avi-alueen sisällä
- Asia, jota helppo perästä; tarvitaanko tukea avilta tai AKE-kirjastoilta?

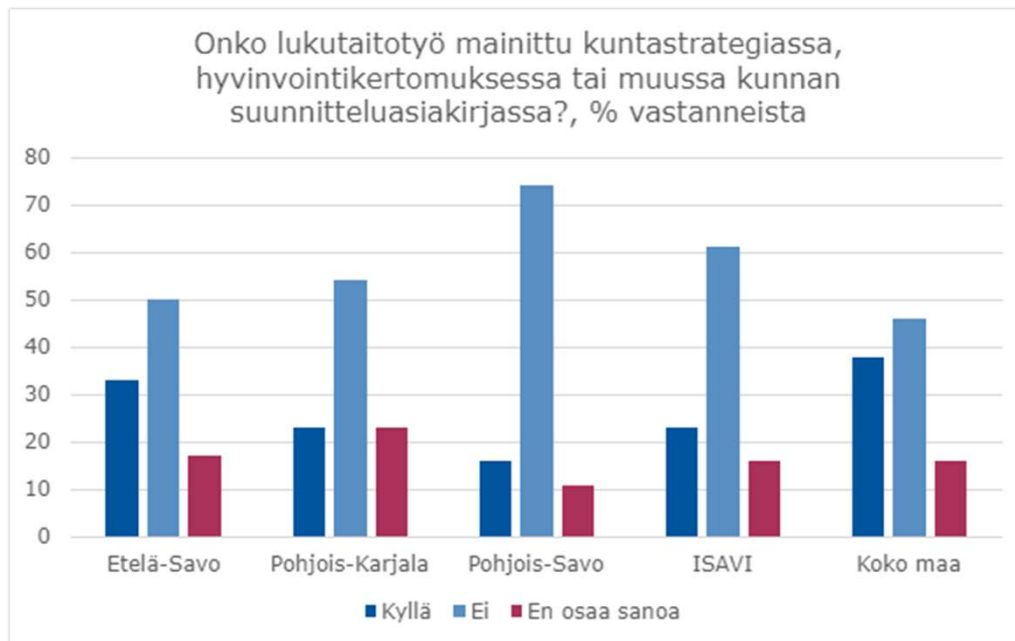
Alueellinen strategia

Onko kirjasto mukana alueen kirjastojen laatimassa lukutaitotyön alueellisessa strategiassa, % vastaajista

- ISAVI kyllä 48 % (valtakunnallisesti 33 %)
- Meillä hyvää alueellista yhteistyötä myös lukutaitotyössä, mutta suunnitelmallisuudessa vielä petrattavaa.
- Voidaanko oppia jotain Vaara-kirjastoilta?

Kuntastrategia/hyvinvointisuunnitelma tms.

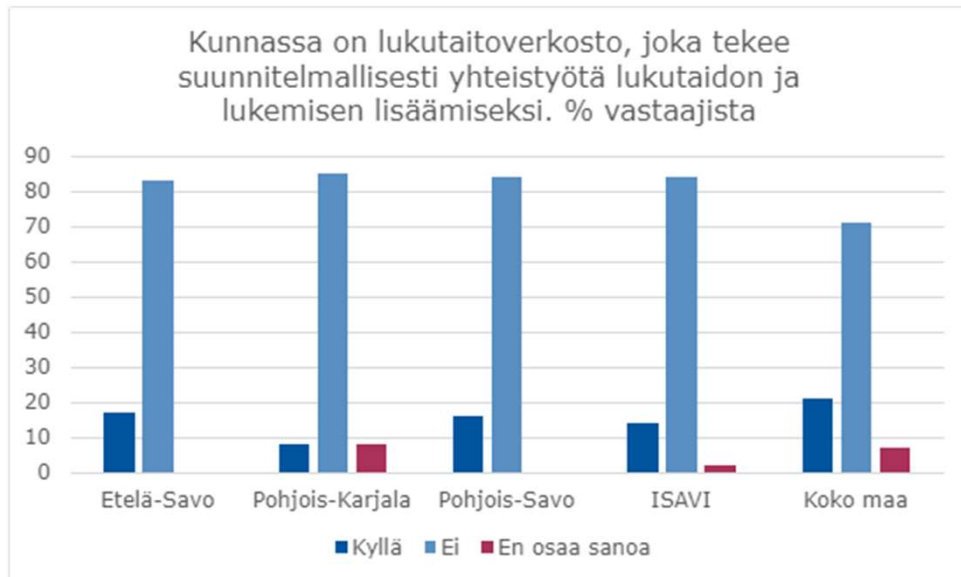
- ISAVI vain 23 % kyllä (valtakunnallisesti 38 %)
- Huom! 7 en osaa sanoa –mainintaa
- Miksi tärkeää?
  - Tekee näkyväksi kirjaston työtä ja osaamista
  - Osa päättäväviestintää
  - Yhteistyömahdollisuuksien tunnistaminen
  - Väline oman ajattelun kehittämiseen

Kuntatasoinen lukutaitosuunnitelma/-strategia tms.

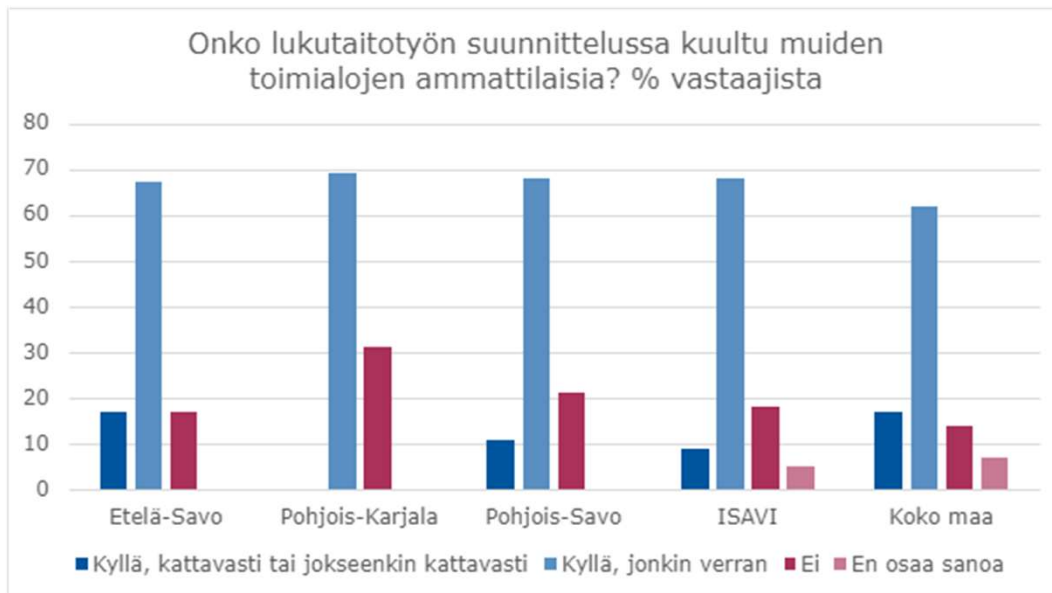
- Ei suurta eroa suhteessa valtakunnalliseen tulokseen
- Itä-Suomessa 39 kunnassa ei ole määritelty kirjaston roolia lukutaitotyössä
- Osa kirjaston kyvykkyyttä avata omaa rooliaan
- Rakenteiden perusta
- Miksi tärkeää?
  - Työn näkyväksi tekeminen
  - Ei henkilöistä riippuvaista, vaan toimijoiden välinen roolitus

Rakenteellinen yhteistyö

- ISAVI 14 % kyllä (valtakunnallisesti 21 %)
- Kunnan sisäinen rakenne tärkeä jatkuvuudelle ja merkityksen esiintuomiselle
- Helpottaa työtä, koska selkeät roolit ja sovitut työtavat

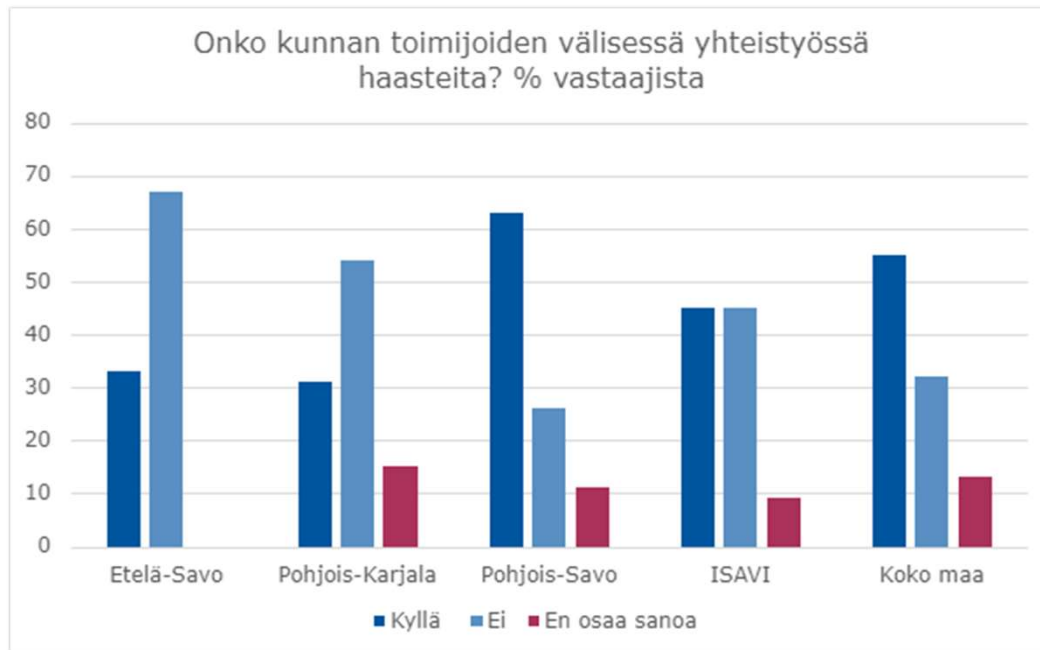
Yhteistyö

- Yhteistyötä hieman vähemmän
- Keskeinen kysymys: kenen työtä lukutaitotyö on
- Nähtävä monialaisena
- Verkosto helpottaa monialaista suunnittelua (asiakas keskiössä, mitä voimme yhdessä tarjota hänelle)

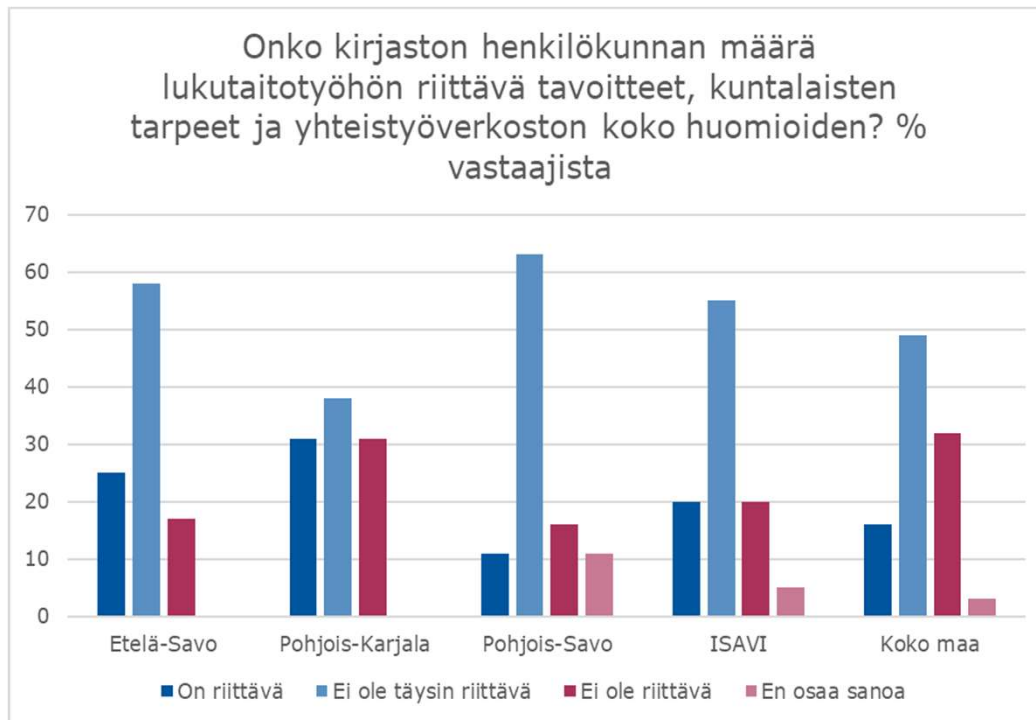

Yhteistyö

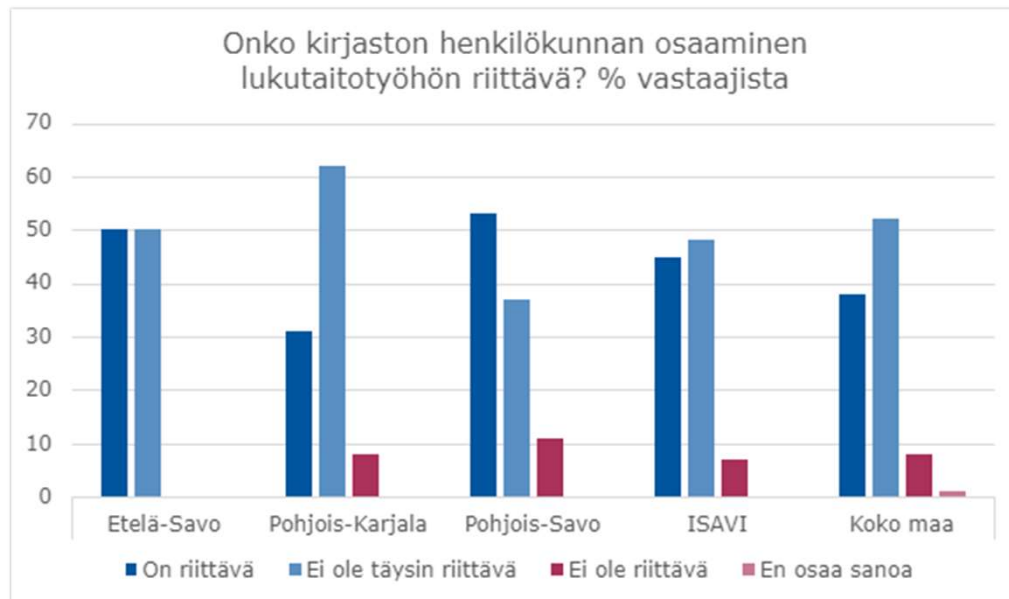
- Yhteistyö helpompaa kuin valtakunnallisesti (vaikka sitä on vähemmän)
- Miten yhteistyön esteitä poistetaan? Hyvät käytänteet yhteistyön tekemiseen?

Onko kirjaston henkilökunnan määrä lukutaitotyöhön riittävä tavoitteet, kuntalaisten tarpeet ja yhteistyöverkoston koko huomioiden?

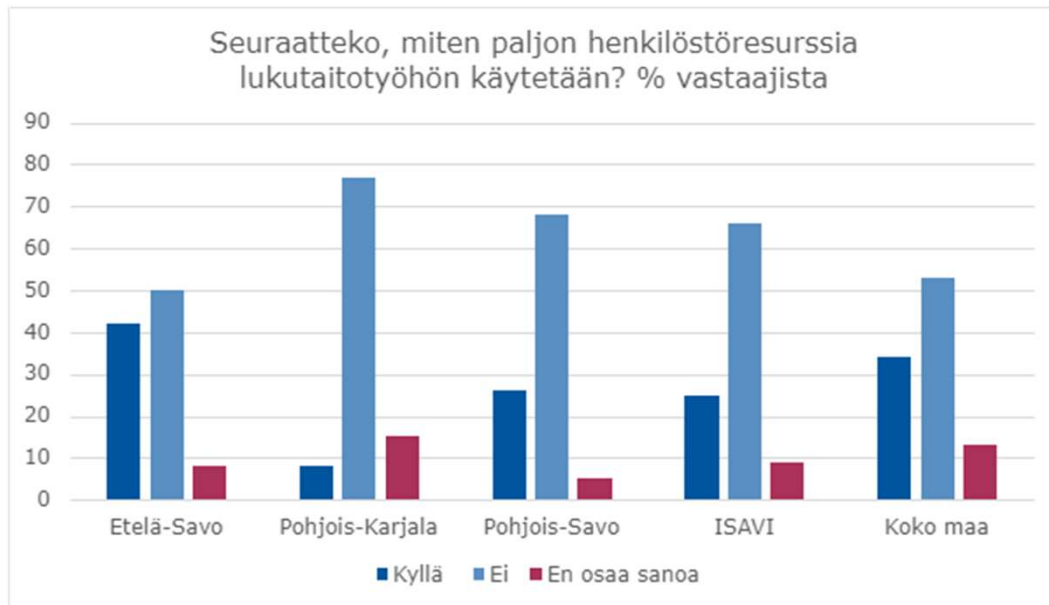
- Vastaukset vaihtelevat paljon maakunnittain
- Hieman koko maata parempi tilanne

Henkilöstön osaaminen ja riittävyys

- Osaamisessa kokonaisuutena koko maata parempi tilanne, mutta alueen sisäiset erot huomioitava
- Lisäksi vastausten validius, koska palautteessa paljon lukutaitotyötermin epäselvyydestä

Henkilöstön osaaminen ja riittävyys

- Työajanseuranta tärkeä kysymys, kun pohditaan lukutaitotyön merkitystä; kuinka paljon käytetään aikaa, miten merkittävänä näyttäytyy kokonaisuudessa
- Tarvitaan ymmärrys siitä, mikä kuuluu kirjastojen lukutaitotyöhön

Kritiikkiä kyselystä

- Suunnattu isoille ja keskisuurille kunnille; kysely ei huomioi seutukirjastoja
  - Kysely on valtakunnallinen ja siinä pyritään huomioimaan kaikenkokoiset kirjastot, eikä se aina onnistu kirjastojen näkökulmasta parhaalla mahdollisella tavalla. Esimerkiksi seutukirjastot ovat edelleen erityisesti itäsuomalainen ilmiö.
- Pienten kirjastojen toimintatavat ovat erilaisia esimerkiksi strategian suhteen
  - Strategiakirjaukset ja sovitut toimintarakenteet ovat tärkeitä kaikenkokoisissa kunnissa, koska tekevät työtä näkyväksi ja turvaavat työn jatkuvuutta.
- Lukutaitotyö-käsitettä ei avattu
  - Vaikka ei ollut ratkaisun tarkoitus, avasi erittäin hedelmällisen näkökulman, jota ei edes osattu ajatella, kun laadimme kyselyä

Huomioita Itä-Suomen näkökulmasta

- Itä-Suomea ei voi tarkastella homogeenisena alueena, maakunnittaiset erot monissa kohdissa suuria; esim. lukutaitostrategian tuntemus polarisoitunut alueen sisällä
- Itä-Suomessa henkilöstömäärä suhteessa asukaslukuun pienentynyt (valtakunnallisesti pysynyt samalla tasolla), osaaminen polarisoitunut → ongelmallisemmaksi koetaan henkilöstön riittävyys (puutteita riittävydessä noin 75 % kirjastoista) kuin osaamisen puutteet, silti yli puolet kirjastoista kokee, ettei osaamista ole riittävästi (vain 20 % kirjastoista katsoo, että molempia on riittävästi)
- Voidaanko kokemusta henkilöstön riittämisestä parantaa kehittämällä verkostotyötä ja tekemällä lukutaitotyöstä aiempaa suunnitelmallisempaa?

Lopuksi

- Tärkeää, että kirjastoissa tutustutaan lukutaitostrategiaan
  - Pohditaan yhdessä, miten avi ja/tai AKE:t voivat auttaa
- Suunnitelmallinen ote kirjastoissa tehtävään lukutaitotyöhön
  - Kirjaston näkyvyys sivistyskunnassa
  - Suunniteltava tavoitteet, toimenpiteet, menetelmät ja resurssit
  - Monialainen yhteistyö
- Alan sisällä keskustelu lukutaidosta, lukutaitotyöstä ja kirjastojen roolista siinä
- Antaa eväitä kirjastoille sanoittaa omaa työtään moniammatillisessa yhteisössä
  - Avaa omaa ajattelua ja sitä kautta kehittämispolkuja